

Clefyd coeliag yng Nghymru

Brîff i Ymgeiswyr y Senedd

Pam mae angen gwell diagnosis, triniaeth a chynllunio gwasanaethau ar frys

Crynodeb: Mae clefyd coeliag yn effeithio ar 1 o bob 100 o bobl, ond mae dros 20,000 yn parhau heb gael diagnosis yng Nghymru, gan achosi niwed y gellir ei osgoi a phwysau y gellir ei osgoi ar y GIG. Gall newidiadau syml, sy'n seiliedig ar dystiolaeth, i brofion a gofal dilynol ddarparu diagnosis cyflymach, lleihau'r galw am endosgopi, a helpu pobl i fyw'n well

Ffeithiau allweddol ar yr olwg gyntaf

- 1 o bob 100 o bobl yr effeithir arnynt
- 20,000+ yn yr Gymru heb ddiagnosis ar hyn o bryd
- Cyfartaledd o 13 mlynedd i gael diagnosis fel oedolyn
- Cynnydd o 300% mewn arosiadau >8 wythnos am gastrosgopi (Chwefror 2020 - Gorffennaf 2025)
- Cyfraddau diagnosis 80% yn is ymhlith y plant mwyaf difreintiedig
- 1 o bob 4 yn cael diagnosis anghywir o IBS am y tro cyntaf
- Nid yw 22% yn gweld dietegydd yn ystod y flwyddyn gyntaf; ni chynigir adolygiad blynyddol i 60%

Y mater

Mae clefyd coeliag yn gyflwr hunanmiwn difrifol gydol oes. Mae clefyd coeliag heb ei ddiagnosisio a'i ddiagnosisio'n hwyr yn arwain at osteoporosis, cymhlethdodau niwrolegol, problemau ffrwythlondeb a beichiogrwydd, ac – mewn achosion prin – canser. Mae diagnosis cynharach yn atal niwed anadferadwy ac yn lleihau pwysau hirdymor ar wasanaethau'r GIG.

Beth sy'n mynd o'i le nawr

- Oedi cyn cael diagnosis a diagnosis a gollwyd: mae bron i ddwy ran o dair o'r rhai sydd â'r cyflwr yn parhau i fod heb gael diagnosis, ac mae'n cymryd mwy na degawd i gael diagnosis.
- Mae ymwybyddiaeth isel o'r gorgyffwrdd symptomau rhwng clefyd coeliag ac IBS ymhlith gweithwyr gofal iechyd proffesiynol yn arwain at gamddiagnosis.

Coeliac UK

Coeliac UK yw'r elusen genedlaethol ar gyfer pobl sydd â chlefyd seliag a chyflyrau cysylltiedig eraill; mae'n darparu cyngor a chymorth annibynnol a dibynadwy, yn ymgychu dros newid ac yn ariannu ymchwil hanfodol i ddeall yr achosion a rheoli'r cyflyrau hyn yn well.

- Gan fod angen endosgopi a biopsi ar y rhan fwyaf o oedolion i wneud diagnosis, mae arosiadau endoscopi sylweddol yn gohirio'r diagnosis ymhellach.
- Mae cefnogaeth ar ôl-ddiagnosis yn fylchog: Mae bron i chwarter yn nodi nad ydynt yn gweld dietegydd yn ystod y flwyddyn gyntaf ar ôl diagnosis ac nid yw bron i ddwy ran o dair yn cael archwiliadau blynyddol yn unol â chanllawiau NICE.
- Anghydraddoldebau iechyd: mae cyfraddau diagnosis yn sylweddol is yn y cymunedau mwyaf difreintiedig.

Datrysiadau y gallwn eu cyflawni dros y senedd nesaf

Diagnosis cyflymach a chywir

- Mabwysiadu diagnosis "dim biopsi" ar gyfer oedolion cymwys; ehangu a safoni adrodd seroleg gan adeiladu ar arfer gorau presennol.
- Cefnogi trothwyon is ar gyfer profi mewn gofal sylfaenol; Gwella hyfforddiant i weithwyr gofal iechyd proffesiynol mewn gofal sylfaenol i gefnogi adnabod a phrofi cynharach am glefyd coeliag.

Gweithlu a capasiti

- Buddsoddi mewn capasiti deietetig arbenigol a grymuso dietegwyr i arwain gwasanaethau coeliag.

Gofal cyson ledled Cymru ("Unwaith i Gymru")

- Gweithredu llwybr cenedlaethol sengl sy'n cwmpasu diagnosis, cefnogaeth deietetig, dilyniant strwythuredig, a mynediad at y Cynllun Cerdyn Cymhorthdal Di-glwten.
- Penodi arweinydd clinigol cenedlaethol i yrru cysondeb a chanlyniadau.
- Comisiynu adolygiad cenedlaethol o wasanaethau coeliag yn erbyn canllawiau BSG sydd ar ddod i feincnodi ansawdd a lleihau amrywiad.

Pam mae hyn yn bwysig nawr

- Yn lleihau'r pwysau ar restrau endosgopi ac yn rhyddhau amser clinigol.
- Yn atal cymhlethdodau a chostau y gellir eu hosgoi trwy ddiagnosis cynharach a dilyniant cyson.
- Yn targedu anghydraddoldebau drwy safoni mynediad a chefnogaeth ar draws pob cymuned.
- Yn alinio ag egwyddorion gofal iechyd sy'n seiliedig ar werthoedd a meddygaeth ddoeth yng Nghymru

Beth allwch chi ei wneud nesaf

- Cwrdd â chleifion a chlinigwyr lleol (gallwn drefnu trafodaeth bord gron fer).
- Cefnogi llwybr "Unwaith i Gymru" ar gyfer clefyd coeliag.
- Cefnogi hyfforddiant ar gyfer timau gofal sylfaenol a mabwysiadu protocolau dim biopsi.
- Llofnodi'r addewid a chodi cwestiwn ysgrifenedig neu ddadl fer ar wella diagnosis a chymorth deietetig.

Addewid: "Rwy'n addo hyrwyddo diagnosis cyflymach, gofal cyson, a chefnogaeth hirdymor well i bobl â chlefyd coeliag ledled Cymru."

Cyswllt a llofnodi'r addewid

I drafod y cynigion hyn neu i lofnodi ein haddewid, cysylltwch â: **Tristan Humphreys (Pennaeth Eiriolaeth a Materion Cyhoeddus) - Advocacy@coeliac.org.uk**. Mae addewid yn yr iaith Gymraeg ar gael ar gais.